

YENİ UFUKLAR

AYLIK SANAT, FİKİR DERGİSİ

Sinema, Dünya ve Biz ...	Sabahattin Eyüboğlu
İlgilerin Gidişi (Şiir)	Ece Ayhan Çağlar
Basübadelmevt (Şiir)	Ahmet Arif
Sigmund Freud	Atalay Yörükoğlu
Düşlerden Utandık (Şiir)	Özdemir İnce
İki Nokta	Ö. F. Toprak
Buluşma (Şiir)	TEO.
Anılar	Halide Edib Adıvar
Eleştirmede İmtiyaz	Hüseyin Cöntürk
İnliyen Gecelerde (Şiir) ...	Hülâgü İlhan Tunç
Büyük Korku	Hayrettin Uysal
Ağaç (Şiir)	Guillervic
Diderot'nun Hayatı	Ferhat Sılacı
Gökdonlular (Hikâye)	Halil Aytekin
Yağmur Altında (Hikâye)	Demir Özlü

SAYIN OKUYUCULARIMIZ

YENİ UFUKLAR, her yıl olduğu gibi bu yıl da, şu içinde bulunduğumuz yaz ve tatil aylarında paraca buhran geçirmektedir. Yer değıştiren, tatile giren abonelerimizle bu aylarda temaslarımız kesiliveriyor. Bir kaç ay süren bu temassızlık yüzünden **Yeni Ufuklar**'ın masraflarının beşte dördü, onu çıkaranların üstüne kalıyor. Gün geçtikçe daha çok okunduğunu bize gelen mektuplardan anladığımız **Yeni Ufuklar**'ın çok zaman bir tek kimse tarafından alınıp en azından on kişi tarafından okunması gibi bir dergiye gösterilen sempatiyi sembolik olmaktan kurtaramıyan hareketlerin kurbanı olmasından korktuğumuz için, abone ve okuyucularımızdan, dergiye abone sağlamalarını rica edeceğiz. Dergiye abone sağlamayı daha çekici yapmak için, abonelerimizin dostlarına abone ile birlikte eski sayılarımızdan 6 aylık abone karşılığı 6, bir yıllık abone karşılığı olarak da 12 adet dergi - bizim adımıza - vaadedebileceklerini bildiririz.

Bu Sayıyı Hazırlıyan:

Vedat Günyol

YENİ
UFUKLAR
AYLIK SANAT, FİKİR DERGİSİ

Kurucusu:
ORHAN BURİAN

İSTANBUL Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü adına Prof. M. S. İbşiroğlu ile S. Eyüboğlu'nun çevirdikleri **Hitit Güneşi** adlı dokümanter film, Berlin Film Festivalinde ikinciliği kazanmıştır. Filmin gösterilmesi münasebetiyle Berlin'deki festivale katılan arkadaşımız S. Eyüboğlu'nun, uluslar-arası değerlerde film meydana getirmek için bizce alınacak dersler üzerinde duran bu yazısını aydınların dikkatine sunuyoruz.

TUSTAV

YENİ UFUKLAR

SİNEMA, DÜNYA VE BİZ

Sabahattin Eyüboğlu

BERLİN Film Festivalinden alınacak iki ders var bizim için. İster alır ister almayız: orası bizim bileceğimiz bir iş. Ama Berlin'i on beş gün otuz dört milletin renk renk bir kaynaşma sahnesi yapan bu festivali gören her Türk için bu iki dersi milletimizin gözü önüne komak bir ödevdir:

1. Sinama bugünkü dünya devletlerinin en büyük masraflara lâyık bir numaralı propaganda vasıtası olmuştur.

Y. UFUKLAR

561

2. Türkiye sinamada en az masrafla en fazla ilgi topla-yabilecek memleketler arasındadır.

Birinci dersi veren olaylar şunlardır : Kalkınma ha-linde olan Almanyanın milyonlarca mark harcayarak ha-zırladığı Festivale otuz dört dünya devleti en büyük feda-kârlıkları göze alarak katılmışlardır. Devletlerin çoğu fes-tivale beş altı film, yirmi kişilik kültür ekibi ve Alman-yadaki Dış İşleri teşkilatıyla katılmış, Berlin göklerinde ba-lonlar uçacak, sokaklarında dev afişler asacak, sabahlara kadar şampanyalı balolar verecek, gazete ve dergilere isim ve resimlerini tekrar tekrar koyduracak kadar külfetlere katlanmışlardır. Oynanan her filimden sonra Hintlisi, Çinli-si, Habeşi İngilizi sahneye çıkardığı aktör ve rejisörlere ancak sefir hatta devlet reislerinin söyleyebileceği yahut söyleyemeyeceği sözleri söyletmiş, sinamasına politika söz-cülüğü ettirmiştir. Kendini beğendiren filmler beş on da-kika içinde memleketine milyonlarca dünya seyircisinin gözünü ve dövizini çekecek siparişler sağlamış, ilgisizlerin ilgisini, düşmanların dostluğunu kazandırmıştır.

İkinci dersi veren olaylar da şunlar : İstanbul Üniver-sitesinin çeşitli zorluklar içinde hazırladığı, Devlete hiç bir masraf yüklemeyen Festivale gönderdiği yarım saatlik bir tek renksiz kültür filmi sırf Festivale katılmakla Berlin sokaklarına kocaman Türk bayraklarının asılmasına, ga-zete, dergi ve afişlerde Türk adının geçmesine vesile ol-muş ve, filmi hazırlayanların ummadıkları bir sonuçla elli dört kısa kültür filmi arasına milletler arası bir Jüriden ikincilik mükâfatı olan gümüş madalyayı kazanmıştır. Ana-dolunun çeşitli bakir kültür konularından sadece birisi ol-lan Hitit dünyasına ait bu filme televiziona bir saatlik bir zaman vermiş, Türk Üniversitesi övülmüş ve filmin bir çok memleketlerin bütün sinamalarında oynatılması teklifleri alınmıştır. Yalnız bu filmle memleketimizin sağ-hyacağı maddi manevi faydalar hudutsuzdur.

Türk filminin karşısında teknik bakımdan çok üstün filimler vardı. Yalnız İstanbul Üniversitesinin verdiği im-kânlar ve gönüllü gayretlerle Milletler arası pazara çıkmış olan bu filmin kusurları hazırlayanları rahatsız edecek ka-

dar çoktu. Öğrendiğimize göre filmin beğenilen tarafı konusunun yeniliği, takdimin sadeliği, sözün ve fon müziğinin eserleri öne sürerek filmin ölçülü bir yer alması ve bir de, bir çok rakiplerinin düştüğü kusura düşmiyerek, kaba propagandaya, gösterişe resmi ve beylik söz ve resimlere yer vermemesi olmuş. Gerçekten bütün filmde Türkiye haritası, «Madeniyetler beşiği Anadolu» ve «Atatürkün kurduğu kurduğu Eti müzesi» sözlerinden başka propaganda hissinin veren hiç bir şey yoktu. Diğer filmlerden çoğunda yapımcılar, ellerindeki imkânların zenginliğine rağmen, eserlerini dünya seyircilerinden çok kendilerine film yaptıranlara beğendirmek yolunu tutmuşlardı. Otuz milletin katıldığı bir pazarda milli menfaate en fazla zarar veren şey milli gösteriş oluyor. Sonunda kendini övdüren, kendini övmeyen oluyor. Bu da ayrı ve çok önemli bir ders bizim için.

Berlin film festivaline bu yıl Cannes Festivalinden daha fazla katılma olmuş. Bunula beraber oyun filmleri tüccarca hazırlanmış eserlerdi. Altın ve gümüş madalyaları alan filmler, «Dansa davet», «Richard III», «Hazan yaprakları» falan, sinema dünyasına hiç bir yenilik getirmedikten başka 'zevksiz, ama halk tutar' diye yapılmışa benziyordu. Buna karşılık kısa kültür filimleri ve uzun dokümanterler arasında haklı alkışlar ve sinamaya yeni ufuklar açan filimler vardı. Amerikalıların ve bilhassa Walt Disney'in, Almanların, Kanadalıların ve Japonların tekrar tekrar görülmeğe değer hem öğretici hem eğlendirici, sinema sanatını yücelten kültür filmleri parmak ısırtıcı cinstendi. İpşiroğlu ve ben bunlar arasında en çok Japon Üniversitelilerinin hazırladığı Karakorum filmini beğendik. Nedense Japonlar da bizim filimi kendilerinininkinden daha iyi bulmuşlar. Fransızların altın madalya alan "Pariste gece" adlı filimleri Cannes Festivalindeki "Kırmızı Balon" dan iyi değildi, ama kolayca düşebileceği bayağılıklardan kaçmasını bilmisti. Almanların ve Amerikalıların Afrika üzerine mükafat kazanan dokümanterleriyse sinamanın en az atom bombası kadar yaman bir silah olduğunu ispat ediyordu.

Dünyanın ötedenberi aradığı ortak dil sinama olma-
ğa başlıyor. Milletlerin birbirine yaklaşması birbirini bil-
mekle olacaksa bu bilginin en kestirme ve en cömert yo-
lu sinamadır. Hangi sahne otuz dört milleti renkleri, ses-
leri, davranışları, gelmiş geçmişleri hatta gelecekleriyle
- çünkü sinamada her millet nasıl bir dünyayı özlediğini
belli ediyor ister istemez - çeşitli sanat ve bilgi adamlarıyla,
inanış, adet ve efsaneleriyle bir araya getirebilir? hem de
bu kadar kısa zamanda, bu kadar çok dünya seyircisinin
karşısında? Berlin Festivalindeki kaynaşma şu anda bin-
bir koldan dünyaya yayılmakta, karanlıktaki milyonlarca
insan gözünü ıslıl ıslıl etmetedir. Elli yıl önce bir Belçikalı
şair, insanlar el ele verip dünyayı kuşatsa ve hora tepseler
hep birden, diyordu bir şiirinde. Bu hora sinamada tepili-
yor şimdi.

İLGİLERİN GİDİŞİ

BURUK bir ezgi seziliyordu içlerinde
Kinleri gibi renk renk

Ölmüş atlarını bırakıp
Tahta pabuşlarıyla gittiler
Gözlerinde Frank kırallarının eski hüznü

Bir şarap gibi gönüllerimizi —alıp
Çocuk dudaklarında götürdüler
Anılarının ayrıntısı
Ve burada bir sürü şarkıları kaldı
Kumsalda kocaman izlerini siliyor deniz.

Ece Ayhan Çağlar

BASÜBALDELMEVT

VAZGECEMEM mahşerinde!
Birinci boylamdan taa en uzağa,

Her miliminde enlem aralarının,
Silkinip uyansak da arınmış pişman,
Ve çıyan ve güvercin
Ta kimsede tek sızı kalmayıncaya,
Değse de ellerimiz o yitlik düşe,
Vazgeçemem mahşerinde
Kar-beyaz oyumdan asla.
Kıyamet sabahı et-cana...

Bu nedensiz düzen körlere sungu,
Beyin dokularında yosunlar
Lâğımlık, yeşil.
En gücü, en koyanı,
Bilmezlikten gelir ya da bilmezler
Saçları, tırnakları bir örnek uzar,
Düşlerine gül sakları eğilir.

Ya ben, «OL» dediğin altıncı günden,
Bu mısırâ, hele yâr, bu ası tutku,
Çatlatıp kaburgamı, boyverinceye
Yetmiş bin yıl karasız sular üstünde
— Ve üç kez daha yetmiş bin —
Suuuu, suuu diye dişlerimi tükürdüm.
Sundun,

Haram, it kanı...
Hayır, yetti cömertliğin,
Dokunsam dellenicem,
Kusarım, aklıma düşende,
Üstelik «bilmek» gibi korkunç bir ayıptayım
Kan'ı,
İlk çıldıranı...

Ne SÛR'un sancılanmış ejder hum-hum'u
Ne hışmı çağrıcıların,
Bir cehennem kapılarını tutmuş dört-başlı'ların.
Bir tüyümü bile kıpratmayacak
Örneğin şuncağızı,
Yârin dil urmağa doyamadığı
Şu omuzbaşımda biteni,
Kıyamet sabahı et-cana.

Kör zindan, başın dönmesin,
Ne kork, ne şaşır.
Erdemlerin, boksoyu avuntuların,
Bütün kavramların yittiği sıra,
İlk, Beethoven doğrulacak ağrısız, güleş.
İlk, Stradivarius usta gelecek yayı.
Ve kızımın, yasaksız ayva tadında
Kansız, gözyaşsız, kirsiz,
Ölünmez yaratıcım dünyayı...

Ahmet Arif

SIEGMUND FREUD

Atalay Yörükoğlu

FREUD daha 28 yaşında iken, sonradan karısı olacak sevgilisi Martha'ya, şunları yazıyordu : «Sevgilim, geleceğin insanlarını ilgilendirecek çok önemli bir iş yaptım. Özel mektuplarım dışında 14 yıldır tuttuğum günlüğümü yaktım attım. İlerde hayatımı ele alacak yazarların ne kadar bunalacaklarını düşünüp şimdiden kıs kıs gülüyorum. Bakalım ne uyduracaklar benim için.» Adı duyulmadan bunları yazan adamın bugün yüzüncü doğum yıldönümü kutlanıyor. Anma toplantıları yapılıyor, buluştuıkları tartışılıyor, yeni yeni biyografiler yayımlanıyor. Bunların sonuncusu Londra'da bir hekim olan E. Jones'un "Freud Life and Work" adlı üç tutamlık (çiltlik) kitabıdır. Freud'un yaşayışı, yetişimi, huyları üzerine duyulmadık şeyler yazması ile, uzun bir çalışma ürünü oluşundan başka, yazarının, Viyanada, Freud'un çevresinde bulunmuş, Tinçözü'nün (Psikanaliz) doğuşunu, gelişmesini yaşamış bir insan oluşuyla da ilgi çekicidir. Freud'a arkadaşlık edip de hayatta kalan tek yabancı olduğunu yazan Dr. Jones, çok çeşitli yerden büyük bilginin tinçözü üstüne yazdığı 5000 mektupla 900 aşk mektubu toplamış ve eserinin yazımında kullanmıştır.

İnsanları cins isteklerinin güttüğünü ortaya atan bir kimsenin çok çeşitli yaşantıları, sevgileri, saplantıları olması usa yakın gelir. Nitekim her birimiz gibi Freud'un da Karmaşaları (complex) tuhaf huyları olduğu anlaşılıyor. Ama şimdideki çok yazıldığı gibi başından bir sürü seviyeler (aşk) geçtiği doğru değilmiş. Tutkuyla sevdiği kızla evlenmiş ve hep uysal iyi bir baba olarak kalmış.

Dr. Jones'dan inanılmaz bir şey daha öğreniyoruz : Freud insanları yanlış tanırdı. Davranışlarımızın anahtarını bulan bu büyük ruh araştırmacısı arkadaşlarını ve tanıdıklarını iyiler - kötüler diye iki kesin bölüme ayırırdı.

Bunlardan kimisinin bir bölümden ötekine aktarıldıkları çok olurdu. Erkeklerle karşı durumu böyle oynakken kadınlar için hep aynı kaniyi besler, onlara erkeğin koruyucu meleği gözüyle bakar, çok saygılı davranırdı. Ama 30 yıllık çalışmadan sonra bile "Kadın ne arar?" sorusuna karşılık bulamadığını itiraf ediyor.

Yolculuğa pek düşkün olduğu halde Viyana çevresinde bir gezintiye üşenirdi. Kızı Anna'ya göre en belirli özelliği sadelikten hoşlanması idi. Buluşlarına bakmakla bu sözün doğruluğu bir bakışta anlaşılabilir. Ruhta nedensiz olay geçmediğini, Fizikteki bellilik (déterminisme) ilkesinin ruh hayatımız için de doğru olduğunu ortaya koymuştu. Ancak falcıların uğraştığı düşleri cesaretle ele almış onlardan bilimsel anlamlar çıkarmıştı. İçinden çıkılmaz, anlaşılmaz bilinen ruh olaylarından yasalar çıkarması sadeleştirmeden başka neydi ki? Bütün büyük kafaların yaptığı da bundan başka değildir!

Hysterie hastalarını incelemekle yola çıkan Freud, kendi bulduğu serbest çalışma yönetimiyle karmaşaların ilk nedenini buluyor, bilince vurmayan bu nedeni hastaya duyurmak yoluyla boşalmayı, dolayısıyla iyileşmeyi sağlıyordu. Onca, bilincimizden çok daha geniş bir altbilincimiz vardır. Bunun derinliklerinde ilk çocukluğun bencil ve cinsi arzuları saklıdır. Eğitimin bize iğrenç gösterdiği bu güdüler geri itilmişlerdir. Bilincin baskısı altındadırlar. Düşlerimiz bunların kılık değiştirerek, itilmenin zayıfladığı bir sırada uykuda, bilince vurmasıdır. Karmaşalar da düşler gibi kılık değiştiren altbilinç isteklerinin bilinç baskısını yenerek ortaya çıkmaları, dolaşık yollardan doyurulmalarıdır. Düşlerimiz, bütün saçmalıkları, olmaz olur göstermeleriyle, kısa süren deliliklerdir. Deli de düşlerini gerçekler ortasında yaşayan adamdır. Bilincin çoktan unuttuğu bu istekleri, nevrozların bu ilk nedenlerini ortaya çıkarıp hastayı uzun süren korkulu düşünden uyandırmak neden olmasındı.

Freud yalnız saplantılı düşüncelerin, korku ve sıkıntı tutularının (manie) değil **yanlış edimlerin** (L'acte manqué : Günlük unutkanlıklar, yanılmalar, beceriksizlikler, dil sürç-

meleri) de nedensiz olmadığını ispatladı. Bir izmenin (d  ctif) bir sigara artığından, yerde bulunmuş bir d  gmeden suçluyu bulup   karması gibi biz de köşk ruh olaylarını ip ucu olarak kullanıp hastalık nedenine ula  abilirdik.

Tin  z  y   kurduktan sonra Freud tam 10 yıl kafaca yalnızlık   kti. Buluşlarını tartışacak kimse bulamıyordu   vresinde. Sonradan en iyi arkadaşı olup, kendi başlarına tin  z   okulları kuran hekimler bile onu geç anlamışlardı. Bunlardan bir tanesi "Düşlerin Yorumu" kitabını "Doğruluğ   ispatlanamıyacak savlar!" diye elinden fırlatmıştı. En akıllı başında adamlar, onu, cinsiyet alanında her   şit bağı koparalım, hastalanmamak i  in g  d  lerimizi başboş koyverelim diyen, serbest seviyi ve yabanlı  a dönüşü öğütleyen bir insan olarak görüyorlardı. Freud bize hiç bir   şey   ğ  tlemiyor ama bir gerçek öğretiyordu: Sağt  re (  hl  k) ki, basitçe, toplum baskısından   kmıştır, bize pahalıya mal oluyordu. Altbilin   istekleriyle toplumun gereklerini dengede tutamayan ruhlar, deliliklere, karmaşalara kurban gidiyorlardı.

Tepkilerin hepsi sa  ma değildi. Freud kavramları, sözleri yeni olan bambaşka bir bilimdalı kurmuştu. Yalnız vardığı sonuçlar değıl, kullandığı araçlar da kendi buluşuydu. Bir felsefi düşünceyle yola   kmış, (davranışlarımızı cinsi güdülerin yönetmesi kuramı) kendinin olan bir ruhbilim yöntemiyle yasalar   karmış ve ruh hekimliğıne yepyeni bir sağ  ltma yolu kazandırmıştı. (Bu olumsuz tepkilerin uzun sürmesinde Freud yahudi oluşunun da etkisi bulunduğuna inanıyordu.)

Kitapları ve psikiyatri dergilerinde yazıları   ktık  a tepkiler yavaş yavaş ondan yana d  nmeğ   başladı. İsviçreli Dr. Bleuler tin  z  y   ilk uygulayanlar arasındaydı. Freud'un düşünceleri buluşları g    kazandığı bir sırada önceleri onunla çalışmış iki hekim iki ayrı görüş ortaya atıldılar. Bunlardan A.Adler, altbilinci   nemsemiyerek insan davranışında "benlik çabası" nı, "baş olma", "başarma" isteklerini   ne aldı. Altbilince itili cinsi isteklerin karşılarına "aşağılık duyguları" nı   kardı. Kişisel ruhbilimi kur-

du. Dr. Jung ise apayrı bir yol tutarak davranışlarımıza en güçlü etkinin "toplumsal bilinç" ten geldiğini ileri sürdü. Onca davranışlarımızı sağtöre ve din duyguları yönetmektedir.

Adler ile Jung'un görüşleri ne kadar ilgi çekici, kuramları ne erişgide (derecede) doğru olursa olsun biri alt bilinci öteki cinsi güdülerini yatırmakla en büyük yanılgıya düşüyorlardı. Ne de olsa bu ayrı düşüncüler doğuşlarını Freud'a borçludurlar ve ona karşıt olmaktan çok tamamlayıcı durumdadırlar. Freud bu kuramları tıncözü yöntemleriyle açıklıyor ve cinsiyet kuramına kadar indirmenin güç olmadığını gösteriyordu.

Bilimde Freud etkisini çeşitli bilim dallarına vardır-mış bulucular çok sayılıdır. Ruhbilime kazandırdıkları, ruh hekimliğinde kullanılan sağılma yöntemi gün gibi ortada. Belki bugün her psikiyatri kliniğinde tıncözü uygulanmıyor. Çünkü bu ayrı bir yetişim ve bol zaman ister. Nitekim acemilerin ve hekim olmayanların elinde yanlış sonuçlar verdiği çok görülmüştür. Freud kendi yönetiminin operatörlük gibi ince bir iş olduğunu öğrenmek için söylememişti. Ama onun görüşlerinden, çözümleme yönteminden asılanmayan ne ruhbilimci ne de ruh hekimi gösterilemez.

Romancı olmadığına üzülen Freud bir çok düşünce-sini Edebiyata borçlu olduğunu söyler, derslerinde sık sık romandan, oyunlardan örnekler getirirdi. Zola «naturalisme» inin en çok gürültü kopardığı sıralar Pariste bulunmuştu. Moda olan "Kötülük Çiçekleri" ni herkes gibi o da heyecanla okumuştı. Uytum (Hypnotisme) yoluyla iyileştirme denemeleri yapan ünlü Charcot'nun yanında çalışıyor ama bir gün büyük romanlar yazmayı kuruyordu. Bu dileğini gerçekleştiremedi ise de edebiyata olan borcunu bol bol ödedi. Romancılara sanatçılara altbilinci açarak uçsuz bucaksız bir yeni çalışma alanı bağışladı. Ruhbilimi, ruh hekimliğini, edebiyat ve sanatı düşünerek diyebiliriz ki, **Freud'dan önce, Freud'dan sonra** diye iki dönem ayırmak abartma sayılmamalıdır.

Onu en çok kızdıran şey kendisinin Goethe'ler Darwin'ler sırasında tutulmasıydı. "Siz Pasteur'le Kant karışımı

bir insansınız" diyen Marie Bonaparte'a demişti ki : "Görüşünüze katılamıyacağım. Alçak gönüllülükten söylüyorum sanmayın. Gerçekten düşüncem odur ki buluşlarım değerini tartabilsem bile kendime değer biçmek gücünden yoksunum. Büyük bulucular hep **büyük adam** değillerdi. Dünyayı K. Kolom'dan daha çok kim değiştirdi? Kimse, değil mi? Ama o bir maceracıdan başka neydi ki? "Freud böyle söylese de biliriz ki bilimde talihe yer olsa bile maceraya yer yoktur. Ruhta yasalar bulup çıkarmak ne bilinmez ülkelere yelken açmağa benzer ne de Everest tepesine tırmanmağa!

Freud ökesi (deha) nasıl açıklanmalıdır? Bunun ip uçlarını yaktığı günlüklerinden başka yerde arayp bulmalı. Nitekim Dr. Jones bunun kendince doğru olan gizini (sırrı) söylemekten geri durmuyor. Ona göre Freud'da usanmaz bir araştırma gücü, tuttuğu ülkelere tam bir inanç vardı. Sonra bir biri ile uzlaşmaz gibi görünen iki özelliği : Bükülmezliği ve etkilenebilme gücünü korumuş olması. Gerçekten ruh olaylarının belliliği ilkesinden sapsa, biraz şüpheye düşseydi günlerce süren o serbest çağrışım yönteminden pek çabuk bıkar bir sonuca varamadan kalırdı. Çünkü tinçözü yaparken sayısız engeller çıkıyordu önüne. Hasta bilincin direnci, altbilince itili isteklerin bilince çıkmasını önliyordu. Keskin zekâsıyla vardığı sonuç şu oldu : İşte asıl bilinç direncinin, censure'ünün arttığı bu noktalarda karmaşaların hastalıkların nedeni gizlidir.

Dr. Jones'un dediği gibi bir çok ruh hekimleri hystérique hastalarının uydurmalarını dikkate almıyor, bunları, hystérique'lere inanmanın doğru olmayacağı eski kanısına bir kanıt sayıyorlardı. Oysa Freud burada bükülmezliği bırakıp hastalarının etkisinde kalıyor, sözdeşi (yâni) onları ciddiye alıyor, dinliyordu. Freud önce söze değer veriyordu. Hastaları dinledikçe gördü ki onların uydurmaları anlamsız değildir. Bu anlamları bulup çıkarmaktır ki Freud'a yepyeni bir bilimin kuruculuğu şanını kazandırdı. "Öyle ki en inanılmaz, en umulmaza inanmağa hazır-
dı. Heraklit'in yüzyıllar önce söylediği gibi yeni gerçeklere ulaşmanın tek yöntemi de buydu!"

DÜŞLERDEN UTANDIK

B U işin ne başı vardı, ne sonu
Tükenmiş uykuları tutup ayırdık,

Sıla türkülerinin söylenmesi hep akşam-akşam
Balıkların oynamaşı, büyümesi otların
Sabaha karşı yıkılması duvarların
Neden?.. Bu kat, kat evler, bu tramvaylar.

Birşeyi sevmek, unutmamak demekti
Biz sevmeyi değil, unutmayı öğrendik
Yalanların en korkuncu
En namussuzu canbuldu dudaklarımızda
Ya, yarım bir suratla
Ya da boş bir evrende saftık—
Düşlerimizi.

Düşlerimiz memnun halinden
Tuhaf değil mi?..

Lânet - olsun!..

Özdemir İnce

ELEŞTİRME İMTİYAZI

Hüseyin Cöntürk

NASIL okuyucusuz bir edebiyat düşünülmezse eleştir-mecisiz bir edebiyat ta düşünülemez. Sanatçı, eleş-tirmeci, ve okuyucu birbirine muhtaç bir bütün teşkil e-derler. Bu bütünde eleştirmecinin yeri öbür ikisinin arasın-dadır. Nitekim eleştirmecinin görevlerinden başlıcası sa-natçı ile okuyucunun arasını bulmaktır. Bunu da yapıtla-rı ve sanatçıları ona tanıtarak yapar. Tanıtma işi ne kadar iyi bir şekilde yapılırsa edebiyat ta o kadar ileriye doğ-ru ilerler.

Tanıtma işini ötedenberi ya sanatçılar, ya da sanatçı olmıyan mutlu azınlığa mensup kişiler yapmaktadır. Bu da gösteriyor ki her iki kümede çalışanların kendilerine göre bazı üstünlükleri vardır. Eğer böyle olmasaydı ya eleştirmeci denen ara bulucu ortadan silinir, ya da sanatçı sanatçı kalıp eleştirme işlerine karışmazdı.

Hal böyle iken, aradabir, sanatçıya, veya sanatçı olma-yan eleştirmeciye imtiyaz vererek ötekini küçümseyen a-şırı eğilimlere yine de rastlanmıyor değil. Biz, ikisinden birine imtiyaz vermenin geçimli bir edebiyat kurulmasını güçleştireceğine inanmaktayız.

İlkin, sanatçı olmıyanların iyi eleştirme yapamıyacak-ları aşırı iddiasını ele alalım. Yemek yapmasını bilmiyen yemeğin tadından anlayamaz, demek gibi bir şey. Karın ağ-rısı geçirmeyen bir doktorun karın ağrısı üzerinde konuşa-mıyacağını iddia etmek gibi bir şey (1). Yahut daha yakı-şık bir kötü - benzeti verilmek istenirse, nükte yapmıyan yapamıyan bir kimsenin nükteden anlıyamıyacağı yar-gısında bulunmak...

(1) «Footnote on Criticism», H. L. Mencken, 1922.

Bu yol yargıda bulunan yalnız sanatçılar da değildir. Öğrendiğimize göre, bir ara editörler şiir kitabı eleştirmelerinin daha iyi olmalarını sağlamak amacı ile, eleştirmeleri salt şairlere yaptırmak yolunu tumaşlardır(2). Böyle bir tutumla yapılan eleştirmelerin okuyucuya kitap hakkında yanıltıcı kanılar vermesi ihtimali çoğalmış olmuyor mu? Çünkü eleştiren şair eleştirilen şairle ya aynı sanat anlayışında ya da ona ters düşünen bir anlayıştaadır. Her iki halde de eleştiricinin yargılarında istemese de tarafçılığa kayması tabii olmaz mı? Sonra, sanatçıların kendi sanat anlayışlarına herkesten çok bağlı olmaları onların öteki sanat anlayışları arasındaki yerlerini bulmalarını güçleştirmez mi?

İyi eleştirmecilerin yalnız sanatçılardan çıkabileceğini bizde ileri süren tutuma misal olmak üzere S. Faik'i verebiliriz(3). Oktay Akbal(4). tutumunda S. Faik kadar aşırı değilse de sanat çilesi çekmiyen eleştirmeciye küçük görmede ona yaklaşmaktadır. S. K. Aksal da (5) sanatçı gibi yaratıcı olmıyan, sanatçı olmıyan eleştirmecinin yazısını okumaya değer görmıyen yazarlarımız arasındadır.

Şimdi öteki aşırı uca, sanatçı sanatçı kalmalı, eleştirme yapmamalı (6) (7) iddiasına geçelim. Yalnız burada çokluk kullandığımız anlamadaki eleştirmecilerden edebiyat öğretmenliği, profesörlüğü yapanları ayıracağız. Sanatçıların edebiyat öğretmenliği yapıp yapmaması sorunu bizi burada ilgilendirmiyor.

Sanatçının sanatçı kalmasını istiyenler, anlaşılan sanat ile eleştirmeyi ayrı bölmelere sokmakta, ayrı katlara oturtmaktadır. Onlara göre birini yapmak ötekini yapmağa engeldir. Hele bir sanatçının kendi yapıtları hakkında konuşması manâsızdır. Çünkü sanatçı söyleyeceğini yapıtın-

(2) «The Shores of Light», E. Wilson, sayfa 603, 1952.

(3) «Eleştirmeci Falan Filan», S. Faik, Yenilik, Haziran 1954.

(4) «Tenkitçinin Durumu», O. Akbal, Yenilik, Şubat 1955.

(5) «Eleştirmede Yukarıdan Bakmak», S. K. Aksal, Vatan, 27 Kasım 1955.

(6) «Sanatçı Sanatçı Kalmalı», O. T. Pamirli, Salkım, 15 Mart 1955.

(7) «Dedikodu Edebiyatı», M. Canpolat, Güney, Haziran 1954.

İKİ NOKTA

Ö. F. Toprak

ROMANIMIZ son beş yıldır övülecek bir gelişme gösteriyor. Bizim de Türkeli ölçüsüne göre, Avrupalı, Amerikalı yazarlara karşı adlarını yazabileceğimiz, Cumhuriyet çağında yazılmış romanlarımız var. Sayıları pek kabarıklık görünmüyor ama, daha başlangıçta sayılırız. Şöyle ilk akla gelenleri sıralarsak **Bereketli Topraklar Üzerinde, Sagırdere, İnce Memet, Yılan Hikâyesi, Toprak Kokusu, Medarı - Maişet Motörü** adını taşıyan romanlar bize güvenilir bir roman yarınasına girdiğimizi anlatır. Daha gerile gitmiyelim. Yirmi yıl öncesine bakınca, şöyle eni-konu üzerinde durulacak bir **Çıkırıklar Durunca** var, bir **Kuyucaklı Yusuf** var. Gene bu iki yazarın diğer romanları var. Burada Cumhuriyet çağının sınırını aşmadan konuştuğumuza belirtelim. Halide Edip, Hüseyin Rahmi, Yakup Kadri, konumuzun dışında kalıyor. Sözü şuraya getireceğim. Forum dergisinin 1 Mart sayısında roman üzerine bir yazı okudum. Kesin deyimli bir yazı. Kesin yargılarla açıklamalar yapıyor ama insanı kandırmıyor. And imzalı yazıda bakın neler söyleniyor: Virginia Wolf iki türden romancı ayırımı yapmış. Birinciler, üslup ve teknik bakımdan gelenekçi, eskiyi tutarlarmış. Kişileri anlatırken onların oturdukları evleri, giyimlerini, yaşadıkları çevreyi, dış görünüşlerini anlatırlar, kişinin gerçeğine, özüne pek inemezlermiş. İkinci tipten romancılar ise bunun tam tersi imiş. Romanın vakit geçirten, eğlendirici ödevini ikinci plâna atar, yalnızca anlatıyla yetinmeyip hayatın güç yakalanır görünüşlerini de verirlermiş. And, birinci tip romancıya örnek olarak Orhan Kemal'i, Yaşar Kemal'i gösteriyor ve ekliyor: "Bu romancılar çok defa alışılmış, hatta kanıksanmış bir teknikle yazan romancılardır. En büyük kayguları nesnellik kuralınca dar bir gerçeklik anlayışı ile yazmaktır. Küçük, önemsiz ayrıntıları büyüterek, özenli bir üslup yerine savruk bir üslupla sayfalar doldurarak yazarlar". Bu yargılara şaşıtm doğrusu. Virginia Woolf'un ayı-

rımına bir diyeceğim yok. Böyle bir ayırımında doğru kanılar vardır elbet. Fakat Forum yazarının Orhan Kemal için, Yaşar Kemal için vardığı yargılar, çok su götüren cinsten görünüyor bana. Alışılmış bir teknikle yazarlarmış. Dar bir gerçeklik anlayışı... Kişinin gerçeğine, özüne pek inememek. Bu yargıları vermek için, Orhan Kemal'den **Baba Ev'ini**, **Avara Yıllar'ı**, Yaşar Kemal'den **İnce Memet'i**, **Pis Hikâye'yi** okumamış olmak lâzım. Şimdi şu satırları beraber okuyalım : "Köy üzerine romanlar, hikâyeler yazan (gerçekçi) yazarların eserlerine bakınız, bunlarda yazar köyü tanımış olmanın üstünlüğünü kendine bir kalkan gibi tutuyor. Şive taklitleri, köy hayatının türlü bilinmiyen sahneleri ile okuyucusuna bir üstünlük taşıyor, onu bu üstünlükle avlıyor". İnsan duraklayıp kalıyor bu yargıları okuyunca. Orhan Kemal, Yaşar Kemal bize kalırsa yepyeni bir teknikle kalemlerini açtılar. Önceleri gözü yaşlı, burnu akan romancılarımız vardı. Bir takım anılarla, hayalde kalan romanlar vermişlerdi. Biliyorum And, bizim romancıların Batıya göre alışılmış bir teknikle yazdıklarını söyleyecek. Ama ilkin Türkelerinde yirmi yıl, otuz yıl önce yazılmış romanlara bakmalıydı. O vakit sözünü ettiği romancıların dar bir gerçekçilik anlayışıyla yazdıklarını daha çabuk anlardı. And'ın yazısının bütününden şu sonucu çıkardım. Yeni, üstün romancılar, içine kapanık olacak. Kişilerin iç monoloğları ile yazacak. Buna şöyle demek daha doğru : (Yalnız gezerin, kendi kendine yaptığı konuşmalar). Şuna tek adamın hikâyesi dese daha açık olmaz mı? And, çelişmeli söz ettiğinin farkında olarak şu satırları yazmaktan kaçınmamış : "İşte bu yeni teknikler bugünün romanını bir yandan çıkmaza sokmakla beraber öte yandan ona yeni zenginlikler, imkânlar katıyor". Bu yeni zenginlikler, imkânlar, ne kadar merak edilse yeridir.

'A' gazetesinde Erdal Öz'ün (Halka Yönelmek) başlıklı bir yazısını okudum ve durakladım. Kesin bir yargı ile giriyor yazısına : "Halka yönelen bir sanat bence işlemini yitirmiştir". Evrensellik kazanmış sanat ürünlerine bir bakıversin. Hemen tümü halkla ilişkisini devam ettirir. Ünlü Amerikalı John Steinbeck'in romanları, Çehov'un piyes ve

hikâyeleri, Charles Dickens'in kitapları halkla beraber olmanın halkın sesi olmanın gücü ile yaşamak kazanmışlardır. Bütün bu yazarlar, iç yaşantıları, iç konuşuları yansıtmadılar mı? Halkçı sanat ürünleri veriyorum diyerek, sanatı başka başka amaçlara araç kılanları veriyor Erdal Öz. Haklı bunda. Fakat o dediği sanat değil ki. Halkçı sanat anlamına, böyle örnekleri koymuyorlar. Yazıldıkları günlerde okunurlar belki. Sonra gride kalır onlar. Göğüs tahtasına vuran bir yürekli olmasaydı, Paul Eluard'ın şiirleri yaşar mıydı, André Malraux'nun (La Lutte Avec L'ange)ının yaprakları okunmaktan eskir miydi? Halkçı sanat örneklerini dikkatle ayırmak gerekir. Burada bir noktayı açmak faydalı olacak. Sanatçı halka yönelirken, henüz okuma yazmayı bitirmiş halkın ilkel katına mı inecek? Sanmıyorum. İlkın halkın, çeşitli araçlarla yazını, ekini getirilecek. Bir ozan şiirlerinde birleşime varırken, açısını tanımlamalı. Dünyaya bakmasını öğrenmeli. Halkın sesi hâline gelmezse, tek adamın dairesi içinde kapalı, kımıltısız bir tutuma kapılıp gidecek demektir. Halkçı sanat ürünlerini halkın tümü okuyacak demiyoruz. O ayrı bir eğitim ve ekin işidir. Halka yönelen ozanların tutumları önemlidir bence. Bugün Dağlarca, Akşal böyle bir yönelmeye dursalar, kendi dairelerinden kurtulabilirler mi? Bu yönelişe geçen ozanlar, ilkin estetik güçlerini yitirmeyecekler, halkın duygularına ortak olacaklar, halkın içindeki insan manzaralarını, onların sürüvenlerini yansıtacaklar. Oysa ilkel halk toplumlarının beğenileri ölçü olurlar. Oysa ilkel halk toplumlarının beğenileri ölçü olursa, bence sanatın dışında kalmalı o yaptılar. Konumuz olmamalı onlar. Bir yandan halk ilerliyor, ekin, yazın üzerine düşünceleri, görüşleri gelişiyor. Giderék edebiyat onları da kazanacak.

Bu konu nekadar tartışılrsa yeridir. Genç sanatçıların iyimser, aydınlık olanları da var, karanlığa kapılanları da... Biliyorum, çağımızın şartları durmadan zorluklara doğru itiyor insanı. Soluk soluğa yaşıyoruz. Ama böyledir diyerek, sırtımızı dönüp salt iç konuşuları mı dinliyeceğiz? Sanatçının sorumluluğunu unutmyalım. Unutursak, bati anlamında Ulusal Türk Yazını döl vermeğe başlar mı?

BULUŞMA

GELİYORUM demiyor musun telefonda
Kan dolaşımım hızlanıyor önce

Sonra adımlarım

Şarap alıyorum Balıkpazarı'ndan
Çiçek alıyorum yemiş alıyorum
Bir güzel donatıyorum sığınağımızı

Soluk soluğa kapıdan karşılıyorum
Bir elim belinde bir elim saçlarında
Bir öpücüğü bölüşüyoruz ilkten

Burun kanatlarımda teninden fişkırان koku
Türkçe'nin gizlerin söyliyien dilim kulaklarında
Kafamız aydınlık yinimiz çıplak

Öyle yaklaşıyoruz ki ölüme
Sarmaş dolaş
Yaşamağı daha çok seviyoruz

Yüzündeki duruluk
Gözlerindeki pırıltı
Barişe kavuşuk

Açılıyorsun kalabalığa
Dudakların kavruk
Beni küller altında bırakarak

Silkinir küllerden bir kuş olur
Dumanla birlikte açık pencereden
Karışırım maviliklere

TEO

da söylemelidir. Bunu yapamamışsa ne kadar eleştirel yazı yazsa boğtur.

Bu tutum bazı noktaları görmezliğe geliyor. Bir eleştirmecinin iyi cinsten olmasa da yapıt vermesi, yapıt verirken karşılansın sorunları daha yakından tanınmasına imkân vereceğinden onun eleştirdiği sanatçıya, ölü böcekleri inceliyen uzmanlar gibi değil de, daha anlayışlı, insafli bir davranışla yaklaşmasını sağlayabilir (O. Akbal'ı eleştirmecileri küçük görmeğe iteliyenler acaba bu gibi uzman - eleştirmenler mi?). Bu yol davranış sanatçıya bir üstünlük sağlayabiliyorsa bu üstünlükten niçin faydalanmıyalım? Bir de yeni sanatın tanıtılması var. Yeni bir şey getirdiğine inanan bir sanatçı, hele bizim gibi bir eleştirmecisi kıt olduğu iddia edilen bir memlekette, kendi sanatının açıklamasını başkaları yapmazsa, doğru olarak yapmazsa, bunu kendisi üzerine almak zorunluğunu duymıyapacak mıdır? Bizim bildiğimize göre, açıklama istemiyen bir sanat bayat bir sanattır.

Memleketimizde seviyesi yükseltilmek gereken bir okuyucu kütlesi var. Onun karşısında sanatçı ile eleştirmecinin elbirliği etmesine çok muhtacdır. Dilediğimiz şey ne sanatçıya ne re eleştirmeciye imtiyaz vermiyen bir eleştirme hayatının kurulması, sanatçı ile okuyucu arasındaki açıklığın birlikte kapatılmasına çalışılmalıdır.

SAŞIP kalmak, hayret etmek, anlamaya başlamanın ilk adımdır. Bu, aydın kişinin sporudur, ona has bir lükstür. Aydınlar bölüğünün özelliği, gözlerini fal taşı gibi açıp hayran hayran dünyaya bakmaktır. Gözünü açmasını bilen için her şey bambaşka, her şey olaganüstüdür.

Ortega Y. Gasset

İNLİYEN GECELER

YÜRÜDÜ şehrin üstüne, karanlık
Dur dedi büyüyen aydınlığa

Köstebek yoruldu dolaşmaktan
Bir kat daha yükseldi doruklar
Birbirine girdi düşünceler
Birbirine girdi ellerdeki çizgiler
Sular dondu

Hoyrat avuçlarımızda duyduk ağırlığı
Kamaşan gözlerle baktık aya, yıldıza
Kahrından bin parçaya ayrıldı aynalar
Mutluluk zehir oldu yüzlerimizde
Ellerimizde ateş, ellerimiz yanıyordu

Sonsuz bilmeceler vardı içimizde
Sonsuz bütünlükler
Sonsuzluk oturdu yüreğimize

Bir yel geldi uzaklardan
Ağırlığı, yalnızlığı, gücü sallandı yeşilin
yapraklarda

Yadsındı dağlarda kayalar
İnledi kovuklarda gece
Hani sevinç vardı, mutluluk vardı
Nerde

Hülâgü İlhan Tunç

ANILAR

A ŞAĞIDAKİ yazı, Dr. Adnan Adıvar'ın ölümünün birinci yıl dönümü münasebetiyle Halide Edib Adıvar tarafından çıkarılan «Doktor Abdülhak Adnan Adıvar» adlı eserden alınmıştır. Kitapta, Dr. Adnan'ın ölümü üzerine çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmış olan yazılar, ayrıca başka yerde çıkmamış yazılar da yer almıştır. Özel hayatı kadar siyasi hayatı da lekesiz geçmiş olan bu büyük bilim adamımızın kişiliğini her yanından belirten bu güzel eseri okuyucularımıza sağlık veririz.

Y. U.

L ONDRA'da bulunduğu ilk sene geçen büyük bir hadise Adnan'ın hatıraları arasında mühim bir yer tutar. O hadise de umumî grevdir. Bütün nakil vasıtaları, fabrikalar birdenbire durmuştu. Hyd Park ve onun arkasındaki koru ve çayırılık hıncahınç kadın erkek işçi ve halk kalabalığı ile dolmuştu. Sabahdan akşama kadar her yerde miting ve nutuklar. Polisler gene ayakta birer statü gibi duruyorlardı.

Nakliyatı, muhafazakâr partisinin genç lordlarından itibaren bütün eli işe yarayanlar üzerlerine almışlardı. Yeraltı trenleri muntazam işliyor, fakat kondüktörleri boyunlarında ipek eşarplar, her halde makine kullanmakta mahir yüksek sınıf mensupları. Bütün araba sahipleri arabalarını halkın hizmetine arzetmişlerdi. Rolls Royce'ler, Cadillac'lar her nevi otomobil Londra sokaklarında, yürüyen halka kapılarını açıyorlardı.

Dükkânlar açıldı; fakat aldığı eşyayı hattâ kömürünü dahi el arabasına koyup herkes kendisi taşıyordu. Adnan da evin kömürünü el arabasıyla, bereket versin yakını olan bir genç talebesinin yardımıyla, eve kendisi taşıdı.

Adnan'ın evinde hizmet eden işçi partisi erkânından o sabık aktris bunlara gülüyor, «Bu kısa süren bir kapris-

tir. Hele bu grev bir kaç ay sürsün, hepsi dize gelir» diyordu.

Bu kadar muazzam kalabalık arasında, hiç birbirine, veyahut açık olan dükkânlara taarruz yoktu, «Bizim halk nizamı içinde taşır, meselâ küçük prensesin arabasını dâdısı Hyde Park'a götürse, halkın etrafını muhabbetle aldığı görürsünüz» diyorlardı. Bu aralık, bilmem kaç yıl evvel umumî bir polis grevi olduğunu söyledikleri zaman Adnan sordu: «Londra'nın trafik vaziyeti ne hale geldi? Kazalar çoğalmadı mı?». Gene gülerек cevap verdiler:

«En kazasız ve muntazam trafik devri o zamandır.»

«Nasıl?»

«Arabalar ve nakliye vasıtaları kendi kendilerine duruyor, muayyen zamanda ve muayyen müddet için halk sokaklarda bir taraftan öbür tarafa geçiyordu.»

Bu garip memleket Adnan'ı çok düşündürmüştü. Fakat gerek İngiltere'de, gerek Paris'te bütün zamanını alan fikrî alâkalarına, işlerine rağmen ihtiyariyle çekildiği bu gurbet hayatında, içinde memleket hasreti sönmiyen bir ateş gibi yandığını belirten bir çok emâreler vardı. Fakat bu vatan hasreti sızısından şikâyet etmezdi. Bunu sezdirenen birinci ve daimî emâre, kendisinin de tenkit edeceği memleket işlerini başkaları tenkit ettiği zaman derhal müdafaaya girişmesidir. İkincisi, hoş bir emâredir:

Pariste kendisi yemek pişirdiği günlerde daima enginar alırdı. O diyarda enginar bizdeki gibi çok yenmez, ve onu bulmak için yaşadığı mahallelerden uzaklara gitmek icabederdi. Adnan Paris'teki dokuz yıl süren hayatında daima enginar pişirir, fakat yerken gözleri dalar, yüzünü ekşitir; «Bu bizim enginarlara benzemiyor» diye söylenirdi. Memlekete döndüğü zaman ilk defa enginar yerken gözleri uzaklara daldı: «Ne tuhaf! meğer bizim enginarlar da onlarınkinden başka değilmiş» dedi.

(Paris ve Londra'da) Dostlarının büyük kısmını İngiliz ve Fransız münevverleri, bir kısmını da bu yerlerde yakından temas ettiği halk adamları teşkil ederdi ki, bunlar, Adnan'ın fikir hayatını ve tecrübesini, mukayese kabiliyetini derinleştirmiş ve zenginleştirmiştir. Daha sonra

Türkiye’de, deneme şeklinde yazdığı haftalık makalelerin gazete sütunlarında kalan ve üç kitap halinde çıkan yazıların nevi kendine mahsus ince görüşlerinde, hayatı kavrayışlarında, bütün bu yılların temas ve tecrübeleri hiç şüphesiz en mühim rolü oynamıştır.

Bütün bu yıllar, ayrı ayrı yerlerde, başka başka vesilelerle gelip geçmiş, çakıp sönmüş kısa hadiseler hep Adnan’ın portresini canlandıran küçük çizgiler, renkler ve gölgelerin bazılarını teşkil eder...

Londra’da oturduğu sokağın köşesinde Appleby adlı bir tütüncüden başka yerden sigara almazdı. O devirde, günde kırkı geçen sigarasının sayısını dokuza indirmişti. Fakat sigara adedini birden bire bu kadar kısmak onda, her sigaradan azamî keyif almak insiyakını uyandırmıştı. Bu garip his onu, her alacağı sigaranın sadece nevi ile değil, her birinin yumuşaklığı ile de alâkadar ediyordu. Virginia sigarası içiyordu. Mutlak kutuyu açtırmak ve her sigarayı birer birer eliyle yoklamak isterdi. Tabii Appleby’den başka tütüncü buna müsaade etmezdi. Bundan aldığı sigara ve diğer şeyleri her ay başı öderdi. Bir gün tütüncünün hesabı yanlış yaptığını görmüş ve: «Dikkat etmezsen seni müşterilerin aldatır» demiş, o da «Aldatan ben olmayayım da kim olursa olsun» demişti. Ne kadar mütevazı olursa olsun, Adnan bu adamın bu sözlerini hiç unutmamıştır. Her hangi memlekette ve sahada bir ferdin bu nevi vicdana sahip olması, insan müansebetlerinin devamının bir senedi olduğuna inanırdı. İşte bundan dolayı, tenkitlerini hiç esirgemezdi.

BÜYÜK KORKU

Hayrettin Uysal

I

"Alo kendinden geçiyor, öbür dünyadan haberler iletiyor..." Diye zorlu bir söz sardı Kent'i. Acap anam - babam cennette mi? Oysa cehennemde mi? Düşünmeyin artık bunları... Tüm kuşkularınız bundan böyle yitecek. Yüreğinizi zorlamıyacak. Kuşku içersinde kalmıyacaktın, düşünmiyecektin... Ölmüşlerinin hangi mertebede olduğunu yaşarken bilecektin. Ne mutlu kişiogluna... Ölmüş yakınlarının ahiretteki durumunu bilmek az şey mi?... Ölüler evreninin postacısı, ermişkişi, denlikşi Alo etti tüm bunları... Alo bir nokta değildi artık. Bir çığ oldu yörenin gözünde. Gün yittikçe irileşen, koskoca bir çığ...

Her tevatürde bizim Kent kişisinin umudu çimlenir. Çiçeklenir, her gecenin sabahında biri açar; gün ışığına çıkar. Nefesle nefesliyebildiğin kadar... Bu pota başka biçim nasıl kaynar. Hele "unutmak" tilciği çok korkunçtur. Çok korkunç... Hele unuttun bir kelli ahireti. Gözyaşı dökmeysin. Dövünmeyin. Acınmayın... Uy benim çileli yüreyim, uy!... Bu geçici evrenin şavkı nedir ki... Nuru yiten göz nedir ki... Sızıya-acıya dayanmak gerek. Ağrılı çıdamın kişileri öylesine gülecek ki, yaşayacak ki ötede... Tüm umutlar orda yeşerecek. Orda...

Dam üstünde birbirine ünlüyerek, «Get bacım, get de diğiver dileğini Alo' ya...»; «Erinin haberini aldın mı bacı?...» Sözlerinde tüm bu tutku vardı. Öbür dünyada yaşama tutkusu... Alo mucizesini bir solukta Kent'in dört yanına yayıyorlardı bacı ağızları. "Büyük Korku" tümen tümen kul çekiyordu Alo'ya...

Yine de en önemlisi sorup - öğrenmek değildi. Kimin ölüsüyle konuştuysa Alo cuma namazında gelip - söylüyordu. Çünkü cuma akşamları haber alıyordu ahiretten. İşte

bugün de cumadı. Kimine acınmak, kimine kıvanmak vardı bugün... Sokaklarda ağızdan ağıza: «Cafo'nun bubasını görmüş Alo, cennetin baş mütüsüymüş...» «Şebo'nun hânı-fası narı cehennemde yanarmış...» «Hanı Musto'yla yatırdı...» «A o lo!...» sözleri aktarılıyordu. Din babında kulağa varan ağızlar, ermişlik zincirine zorlu bir halka daha eklemek için yarış ediyorlardı. A' sından Z' sini tutmuştu bile..

Cuma namazına toplanan kentli, köylü kişilerin yarenliğinde "Ölüler Evreninin" Alo'sundan gayrı söz yoktu. Şadırvanın çevresindeki peyklere oturanlar, bir yandan abdest yeniliyorlar, bir yandan da Alo'nun ermişliğinden söz ediyorlardı... Bu sırada Alo göründü öteden. Yanında bir sürü kişi. Kutsallığı Kent'i çoktan sardığından eski sivilik Alo değildi artık. Zorlu bir din baturuydu Kent'in... Geldi, cami avlusunda durdu. Çevresi çemberleniverdi. Sorular başladı. Oysa o bunlara hiç aldırıyor, tınmıyordu bile. Araştırmacı gözlerle çevreye bakıyor, yeni bıraktığı sakalı, etsiz iri kemikli elleriyle sıvazlanıyordu. Çalımla karışık bir büyüklük vardı üstünde. Delici bir bakışı vardı. Kara bezden yapılmış, yeni bir şalvar giymiş, ak bir kuşak dolayivermiş beline. Sarı bir bezle de başını sarık biçimi sarmış...

Nihayet duvar dibinde oturan birini gördü,

Rizo lo!... Dedi. Tüm başlar çevrildi. Orta yaşta, bıyıklı, yağız yüzlü biri yaklaştı topluluğa. Al aldı yüzü. Nasıl al al olmasın? Az iş miydi bu... Ya kötü bir haber getirdiyse. Geçenlerde babasını yitirdiğini söylüyorlardı. Tam Alo'nun önünde durdu. Başını eğiverdi. Herkişi ne diyeceğini bekliyordu. Ellerini kaldırdı Rizo'nun omuzuna koydu. «Buban cennette,» dedi. Ne sözdü bu. Kaldırıverdi başını. Bir ışıma göründü gözlerinde. Bir "Oh!..." çekti. İndi kaktı göğsü. Çevresindekilere baktı... «Yol verin ağalar,» dedi. «Bubam cennetteymiş...» Başlar bakakaldı ardından.

Salavatlar, dualar duyuldu. Kalabalık iyice irileşti... Uzun sakallı bir kişiye ünledi Alo.

«Hacıra'yı gördüm, melâike olmuş,» dedi. Adam ellerini göğse kaldırdı dua etti. «Ya Allah!..» dedi. Alo'nun ellerine sarıldı. Herkişi birbirine bakıyor, adını bilen, hiç tanımadığı

Hacıra'dan haber ileten Alo'daki sırrın ne olduğuna şaşıyordu...

Sorular birbirini kovaladı sonra,

«Anam nasıl?...»

«Bubam nasıl?...»

«Bacım nasıl?...»

«.....?...?»

«Söle lo,» diyorlardı. «Söle looo!... Allah aşgına... Muhammet aşgına... Ali aşgına... Pir aşgına...»

II

Alo sokaktan geçiyordu. Benimle konuşmayı bıraktı, dışarıya fırladı Hüseyin.

«Gel Allahın sevgili gulu,» diye avaz avaz bağırdı. «Bir gayfemi iç...» Alo geldi, oturdu. Dükkân doluverdi arkasından. Yaşlı, çolluk - çocuk bir bölük kişi...

«Bubamı da gör nirdeymiş bahalım,» dedi Hüseyin.

«Olur,» dedi Alo. Hemen ellerine sarıldı Hüseyin, şapır - şupur öpmeğe başladı. Yol açıldı artık. Dükkânı dolduranlar sırayla başladılar öpmeğe... Artık öpme şapırtısından gayrı birşey duyulmuyordu... Fırladım açık havaya. Dünya varmış, diye derin bir nefes çektim. Sokaktan "Mubarek Alo Hüso'nun dügganında," diye bir söz duydum. Sonra koşar adımlarla Hüseyin'in dükkânına giden bir - sürü kişi gördüm...

III

Hasan'la beraber yürüyorduk. Caminin nefesli - uzun sakallı hocası karşıdan geliyordu. Birden koştu Hasan, hoca'nın elini öptü. Ben de yanlarına yaklaştım. Merhaba, dedim. Aleykümselâm, dedi hoca, Hasan,

«Birşey diyecem sahaş hocam,» dedi. «Hani Alo var yaa, doğrumu gi dedügleri...» Hoca sakalını sıvazladı. «Olur ya, dedi. Şinci aha öğle ayetler, dualar öğretem, bunlar ogu sen, kırk gün cekilecen bi yöne, heç çalışmacan, dünya eşinden elini eteğni çekecen, namaz gılacan, virecen gendini Allaha... Yimeg - içmeg yoh a... Gılmah, oguma... Bögle idersen sende olursun Alo gibi...»

«Dimeg öğle a,» dedi Hasan.

Sonra ayrıldık yanından. Giderken «Sen de yapacanın mı, Hasan,» dedim.

«Bi yöne çekilirsem, çalışmamam girek. Sekiz küfletim nider...» dedi.

«Seni münafık seni,» dedim... Güldü sonra tez ciddileşti. «Allah çalışın dir gullarına, bu ise irmeg için çalışmağın dir. Anlamadım getti...»

Ben anlamıştım, ama neye yarar ki...

IV

Dükkânında oturuyorduk kunduracı Memet'in. Bir kaç kişi daha vardı benden başka. İki oğluyla çalışırdı. Hem konuşuyor, hem de altı yitmiş ayakkabımı yeniliyordu. İşyarlarla çokça ilgisi olduğu için Türkçeyi de iyi konuşan bir kişiydi Memet. Yerli kişilerle zati Kürtçe konuşurdu. Yerine göre her ikisini de kullanırdı. Dil olarak Kürtçe ana - dili gibi bir şeydi. Bir ara;

«O gağıdı çerçevelettim lo,» dedi. Dükkândakiler duvara çevirdiler başlarını. Bende baktım. Kent' e pazar kurulduğu gün gelen, bir satıcıdan alınan "Ahiret Nasihatları" düz-mecesi, çerçvelinip - camlanmış, duvara asılmış.

Adamın biri kalktı, kafasını sokarcasına baktı... Baktı... Neden sonra,

«Gözel olmuş,» dedi.

Bunları virirgen ne zorlu oguyordu begim, gorseydin... diye bana da ünledi.

«Ya,» diyebilirdim.

«Guran hak için ağlardınız inim inim...» dedi oturanlardan biri.

«Allah vekil doğru,» dedi Memet. Sonra elindeki işi bıraktı. Kalktı, camın üzerinde bir yere parmağını dayadı. Çerçevenin önünde ayakta duran adama,

«Ogu lo şorasını,» dedi.

«Bilmem lo, bu gavur yazısını,» diye yanıtladı adam. Oturan adama ünledi.

«Aha,» dedi. «Ben de bilmem gi nidek...»

Sonra beni hatırladılar ki, tüm başlarını bana çevirdiler. Öylesine ağlamaklı - acıklı bakışları vardı ki, yürek

dayanmaz... Parmağını dayadığı yere yaklaştım. Okumağa başladım.

Kuvvet varken bedeninde — Kusurun olmasın dinde —
Eğer ağlar isen burda — Yarın orda güleceksin.

Altalta sıralanmış dörtlüklerin içinde neler yoktu. Kap-
kara korku veriyordu kişiye... Korku... Sesimde bir acık-
lık vardı.

«Ogu,» diyorlardı, «ogu!...» , «Orasını bidaha ogu...»

(Eğer ağlar isen burda

Yarın orda güleceksin.)

İşte ağlıyorlardı. Burada tüm ağlamak, orada gülmek...
Hele ayaktaki şapır şapır yaş döküyor. Bukadar tez ağla-
mak. Bu kadar tez ağlatan bu düzme olamazdı. Daha baş-
ka birşeydi bu... İçim burkuldu. Ben de onlara uyup ağla-
yabilirdim...

Durmadım. Dışarıya çıkarak onları ağlar bıraktım.

A Ğ A Ç

NE güzel olacak
sabah aydınlığındaki ağaç

közlüğün kapağı düştüğü gün,
kendi kendisiyle başbaşa kaldığı gün
güneşin karşısında halkın.

Ne güzel olacak
ağaca ilk günün şavkı vurunca,
halk sokakları doldurunca,
sevincinden bağırınca çağırınca,
ağacı görünce
şavkın içinde
boyu boyunca.

Guillervic

Çev: A. Kadir

DIDEROT'NUN HAYATI

Ferhat Sılacı

MATBAANIN bulunuşundan sonra yayınlanan en önemli kitaplardan biri belki de birincisi Fransız Ansiklopedisi'dir. Bu eser insan düşüncesinin o zamana kadar elde ettiği başarının çok namuslu bir blâncosudur. Yayınlandığı zaman, insanlığın tutması gereken yolu göstermesi bakımından iyi bir rehber olmuştur.

Diderot'un yönetimi altında çalışan ansiklopediciler, bilim düşmanlığına, akıl düşmanlığına, tek kelime ile gerilere karşı savaşarak, amaçları uğruna sayısız zorluklara katlandılar. Hapislere girdiler, neredeyse memleketlerinden ayrılmak zorunda kalacaklardı. Ama yılmadılar. Çünkü yaptıkları işin önemini çok iyi biliyorlardı.

Diderot diyor ki, «Ben durmadan gelecek nesilleri düşündüm. Gelecek nesiller beni unutulursa nankörlük etmiş olurlar. Filozof için gelecek, din adamının öteki dünyasıdır.» Bu insanlar su katılmamış halk çocuklarıydı. Diderot bir bıçakçının oğluydu. Bir saatcinin oğlu olan Jean Jacques Rousseau'ya çok içden gelen bir sevgi duymuştu. Bu çağda sanatta da ileri atılan insanların çoğu yine böyle birer esnaf ailesinden geliyorlardı. Diderot bir kiremitçinin oğlu olan Greuze'e, bir marangozun oğlu olan ressam Char-din'e coşkun bir sevgiyle bağlıydı. Bir marangozun oğlu olan heykaltraş Folconet'ye pek vefalı bir dost oldu. «Halk dehasından fıskıran bu zinde filizler XVIII. yüzyılın henüz soyu sopu temiz olmıyanlara yüksekten bakan kibar-ları arasında kendilerini zaman zaman yabancı hissediyor-lar, gönül yakınlığı ile birbirlerine bağlanıyorlardı.»

XVIII. yüzyıl kültür dünyasının tarihte çok önemli bir yeri vardır. Bu çağın ünlü filozofları birer devrimciydiler. Geleneğin yıkılmaz sanılan duvarları onların karşısında

çöküp gitti. Bütün güçlerini aklın ışığından alıyorlardı. Onun için bu çağa güzel bir ad takılarak «aydınlık felsefesi çağı» denmiştir. Çok iyi bir rastlantı olarak bu sırada Avrupa'da kültüre sevgi ve saygı gösteren büyük devlet adamları vardı. Almanya'da Prusya kralı Frederik, Rusya'da kraliçe Katerina bir çok felsefe ve sanat adamını koruyup teşvik ediyorlardı. Voltaire'in Frederik ile dostluğunu çoğumuz biliriz. Diderot da Katerina ile pek güzel anlaştı. Öyle ki, Diderot'nun değerli kitaplığı, filozof yaşılanınca Rus kraliçesi tarafından büyük bir para karşılığında satın alındı. Filozof kadın hükümdara bir zaman konukluk da etti. Onunla Grimm hakkında Voltaire'e şunları yazıyordu: "İkisini de sık sık görüyorum. Konuşmalarımızın arkası gelmiyor... Onlarla bıkmadan, ömrüm boyunca konuşabilirim. Bana kalırsa Diderot'nun hoş bir muhayyilesi var. Onu gelmiş geçmiş bütün insanların en olağanüstüsü sayıyorum.»

Gerçekten Diderot'yu anarken Grimm'den söz açmak olmaz. Alman olan Grimm pek uzun zaman Fransa'da kalmış, fransız fikir akımlarına karışmıştır. Diderot'nun en yakınlarından. Diderot, Grimm, Rousseau, d'Alembert, filozof Helvetius, Buffon, Turgot, filozof Condillac, zengin materyalist filozof Baron D'Holback'ın evinde buluşuyorlardı. Bu evde hristiyanlığın saçmalığı, papazların kötülükleri, yaptıkları haksızlıklar, geri düşüncenin yaptığı zulüm, hürriyetsizlikten doğan cinayetler açıklanır, bunlara karşı cephe alınırdı. Öte yandan evrensel tabii ahlâkın erdeme dayanan nimetleri övülürdü. Filozoflar bu eve gürültüsü yüzünden «Havra» adını vermişlerdi. Havra'da Ansiklopedi'ye giren her şey görüşülüp tartışılıyordu. Diderot bu saydıklarımız kadar yakından değilse de Voltaire'le, Montesquieu ile, Condorcet ile, Lamettrie ile müzisyen Rameeau ve Gluck ile de görüşüp konuşmuştu. Voltaire ile mektuplaşmışlar ve ancak ihtiyarlıklarında görüşebilmişlerdir. Ünlü İngiliz filozofu David Hume da bir aralık İngiltere'den Fransa'ya gelerek Havra'ya konuk olmuştu. Ressam La Tour, ressam Davide, heykeltıraş Pigalle de bu çağda yaşadılar.

"Mercure de France", "Mektup", "Salonlar" Diderot'nun günlerindeki en önemli dergilerdi. Diderot'nun bu dergilerde çok güzel yazıları çıktı. Diderot ve Volterrie aynı zamanda birer yergi ustalarıydılar. Diderot'nun «Rameau'nun Yeğeni» adındaki eseri bu türün başta gelen örneklerindendir. Eser az zamanda ün salmış ve daha Diderot yaşarken Almanya'da Goethe gibi bir sanatçının kalemi ile almancaya çevrilmiştir.

Ansiklopedicilerin düşüncelerinin halkoyu tarafından büyük bir beyni ile karşılandığı şundan da anlaşılıyor ki, daha VII. cildin başında abone sayısı dörtbini bulmuştu. Bu şaheser 1765 de 26 cilt ile tamamlamıştı ama filozofun 30 çalışma yılından çoğunu da almıştı. Bu ansiklopedi insanlık için öyle bir kuvvet oldu ki, Büyük Fransız Devrimi'nin doktrini ondan çıktı. Bu eser insana kuvvet sağlayan bilginin, birzümrenin tekelinden çıkmasına bütün insanlığın malı olmasına çalışıyordu. Onun için Fransız Ansiklopedisi'ni bugünkü demokrasinin öncülerinden biri diye kabul etmek yersiz olmaz.

Memleketimizde Diderot'ya duyulan ilgi öteki ansiklopedicilere bakarak biraz geç kalmıştır. Onun hakkında ilk rastladığımız kitap B. Haydar Rıfat'ın 1935 de «Felsefe» adıyla yayınladığı küçük kitaptır. Asıl ilgi klâsiklerin çevrilmesi ve İnönü ve İslâm Ansiklopedileri'nin yayınlanmaya başlamasıyla doğdu.

Fransız yazarı André Billy'nin hazırladığı "Diderot'nun Hayatı" adındaki kitap 1949 yılında Bn. Sabiha Rıfat tarafından çevrilerek Milli Eğitim Basımevi Yayınları arasında yayınlandı. Bu kitap iyi şekilde düzenlenmiş bir biyografi olup türkçeye titizlikle çevrilmiştir. Biyografiyi okuyanlar, felsefe tarihlerinde genel olarak karşılaştığımız kuru fikircilikten uzak, sıcak bir roman uslûbu içinde bir dâhiyi tanıyıp onun çağının verimli havasına gireceklerdir.

GÖKDONLULAR

Halil Aytakin

NERELİDİRLER ? Nereden gelip nereye giderler ? Sırtlarında al yorganları vardır. Hemen hepsi de Gökdonludur. Kimisi trenle gelir, kimisi kamyonla... Yollar da top top yürürler. Tam şehrin göbeğine gelince, ürkütülmüş gibi şöyle bir dururlar, birbirine sokularak hep birden Atatürk'ün at üstündeki tungtan heykelini şefaklarlar... Sonra yine ürkütülmüş gibi hep birden dönerler, bölük bölük kimisi Hergel'e kimisi Bentderesi'ne yönelirler...

Gelişleri, bahar, yaz, aylarına rastlar, bellidir. Gidişleri, onu kimsecikler bilemez. Hükümet merkezi olan bu şehirde, kimisi üç ay kalır, kimisi altı ay... İçlerinde hiç dönmeyenler de vardır.

Dün şehrin banliyösü'ndeki Gecekondu'na yaya yapıldak yürürken bu Gökdonlular'dan bir tanesi önüne çıkıverdi. Sırtında ucu yerlerde sürüklenen mitil al bir yorgan sarılıydı. Başına beyaz astardan bir mendil bağlamıştı. Çarğının ipleri yerde sürüklenerek hem yektir yektir yürüyor, hem önüne arkasına bakmadan yumruklarını sıkarak habire söyleniyordu. Ortalık bombostu. Yollarda ikimizden başka in, cin kimsecikler yoktu. Bozkırı kasıp kavuran Temmuz sıcağı çoktan çekilip gitmişti. Havada kuru ot ve toprak kokan serin bir ikinci rüzgârı esiyordu. Bizim Gökdonlu belki keyfe gelmiş şarkı söylüyordu. Hayır hayır durmadan yumruklarını açıp, kapadığına bakarsan belki de homurdanıyordu... Ama, onda daha ziyade sürüsünü yetirmiş yadırgırgı bir toklunun ürkekliği vardı...

Bir saate yakın zamandır yaya yürüdüğüm yolda terden ve can sıkıntısından çatlamağa geldiğim bir sıra, Gökdonlu'yu karşımda görür görmez

«Ha ! dedim iyiki rastladı. Şu bizim vatandaşla, hem yürürüz. Hem konuşuruz.»

Peşi sıra : «Dur bire Hemşerim, dur da birlikte yürüyelim. Öfkene uyma diye acele acele ünledim.»

Sesimi duydu mu duymadı mı bilemiyorum?. İstifini bozmadan önüm sıra kaydalı kaydalı yürüyüşüne devam etti. Aramızda on beş, yirmi adımlık mesafe olduğu için yüzünü göremiyordum. Yektir yektir edince beyaz astar beziyle sarılı başı, yorganın kenarından iri beyaz bir akça mantarı gibi, çıkı çıkıveriyordu...

O topal bacağıyla yürür de ben yürümezmiyim? Pergelleri nasıl bir açtımsa, tabana kuvvet! Bir, iki, üç, dört hop! hemencecik bizim köylü vatandaşın yanına damladım. Ürkerek geri çekilmesine aldırış etmeden iyice çenesinin altına sokuldum. Kulağına eğilircesine

«Dur yavaş.hemşerim, dur acele etme de arkadaş olalım dedim, benim de gideceğim yer o taraflar da...»

Birden duraklar gibi oldu. Belinliyerek ters ters yüzüne baktı. Sonra yine aksak bacaklarını sürükliyerek aynı kaydalı yürüyüşle yoluna devam etti. Homurdanmağı kesmişti artık. Yumrukları da açılıp kapanmıyordu... Kavgadan yeni çıkmış bir döğüş horozu gibi yorgun, argın bir hali vardı. Yanyana yürüdüğümüz için bir adım atıyor, bir arkadaşımı süzüyordum gözümün altından. Yol arkadaşımın garip çok garip bir yüzü vardı... Hani, yüzler vardır, gülüyor mu, kızıyor mu, yoksa alay mı ediyor?, kestiremezsiniz. Böylelerinin karşısında bazen güleceğiniz tutar, bazen kızar geçersiniz, fakat çok zaman çatlıyacağınız gelir Ama gene de nafile... Bu kapalı kutuyu açıp konuşturmadıkça merakınızı, yenemezsiniz bir türlü. Bazan da kızmak, gülmek, çatlamak gibi insanın sabrını tüketen bu üç duygu birleşerek sizi dürter içinizden... yol boyunca, anlyamadım gitti «Konus, konuştur» diye durmadan içimi dürten bir duygunun etkisiyle arkadaşımı göz hapsine alıyorum... O da bunu çakıyor ama, boş ver. Ne kadar kendimi sıksam sıkısam gözüm yine o tarafta. Benim yerime bir başkası da olsa bu yüz karşısında başka türlü mü yapar sanırsınız?. Öyle bir yüz ki, mubareğe ihtiyar diyemezsiniz... Çocukta diyemezsiniz... Hele hele gence delikanlıya benzeyen tarafları hak getire... İçinizde hoppala! bu da lâf mı, diyenler

olabilir... Öyle ya, dünyanın hangi köşesine gidersen git. Doğup büyüyen her canlı yaratık mutlak ve mutlak bu üç yaş cedvelinden birine girer. Ya çenesi düşükbir ihtiyar, ya şu alçak dağları ben yarattım diyen mağrur bir genç, yahut da dünyaya niçin geldiğini, ne istediğini kestiremeyen mas-kara alycı bir çocuk olur...

Evet, bizim yol arkadaşı da şu yer yuvarlağındaki bütün insanlar gibi, bu üçlerden birine dahildi elbet de... Ama belkide hepsine birden. Şaşılacak şey, bu alaycı aptalımsı yüzde üç çağın üçü birden kavgasız, gürültüsüz nasıl olup da yanyana bağdaş kurup oturmuşlardı...

Yol arkadaşımın kapkara kösemisi, upuzun bir yüzü vardı. Elleri iri iriydi... Ayakları yanyana gelmiş iki kerpiç kadar kocaman kocamandı... Gözlerini üzerime çevirmediği için, bakışlarını iyice fark edemiyordum.

Homurdanması biter bitmez uzattığım bir sigara ile birlikte, uysal ve ahpapça bir sesle,

«Uğur ola kardeşlik yolculuk nere böyle?» dedim. Elimden sigarayı almadı. Omuzlarını silkerek

«Belli olmaz» dedi.

«Demincek kime kızılırdın»

«Belli olmaz» dedi.

Sonra duraklar gibi yaptı. ucu yerde sürünen yorganı omuzuna doğru çekerken "Geç git yoluna, sorucu meleğimsin?" der gibi tuhaf tuhaf yüzüme baktı. İlk defa göz göze geliyorduk. Soğuk, ürkek fakat çocukça bir bakışı vardı.

Dedim; «yoldaşım, benim ekmeğim aşım, konuşmazsak bu yol bitmez. Söyle adın ne?»

Dedi : «Mustafa.»

Dedim : «Mustafa. Düşünme öyle kara kara, söyle nere senin memleket?»

Gözümün içine baktı. Durdu. Yutkundu...

Dedi: «Gelbulasın köyündenim Çankırı'nın,...»

Demesile, susması bir oldu. Bu kadarlık bir konuşmadan pişmanlık duymuştu acep ola?.

Yektir babam! yektir! bir bakmışınönde, bir bakmışın arkada... Git git yol bitmez... Mustafacık lâf etmez. Yektir

babam, yektir... bu yollarda yektir... Durdum durdum duramadım.

Dedim : «Sen ne işte çalışırsın Mustafa?..»

Dedi : «Belli olmaz.»

Dedim : «köye mi gidiyorsun? Şehire mi?..»

Dedi : «Belli olmaz»

Dedim: «Yaşın kaç?»

Dedi : «Belli olmaz.»

"Ne çok şey soruyorsun?" der gibi dik dik yüzüme bakarken beni bir gülmedir aldı. Ben, katıla katıla gülerken o birden bire şaşırды, huysuzlandı. Çabuk çabuk,

Dedi : «Yaşımı mı soruyorsun?. Ha işte! varım, on beş, yirmi, yirmi beşimde...»

Gülmekte devam ederek,

«Bunların hangisi doğru kuzum?» dedim.

«Belli olmaz — Sonra kızarıp, bozarak Ben ne biliyim yaşımlı. Onu köyün muhtarına sor. Beni o yazdırmış diye omuz silkti...

Dedim : «Askerlik ne zaman?»

Dedi: «Belli olmaz bizimkisi, hükümet ne zaman çağırırsa o zaman gideriz.»

Dedim: «Köye ne zaman yolculuk?»

Dedi : «Belli olmaz işler bilir». Akşam serinliği başladığundan yol kalabalıklaşmıştı. Yanı başımızdan kolkola fıkırdaşarak geçip giden bir çifti göstererek,

Dedim : «Evli misin, Bekâr mı?»

Yılışarak: Dedi; «Bulaşıklıyım.»

Yol uzadıkça Mustafa'daki o eski nazlanmadan eser kalmadı. Bu, belki elimden kurtuluş olmadığı içindi. Güneşin kavurucu sıcaklığıla, Çankırı'lıdaki hoyratlıkta ağır ağır uçup gitmişti. O, sırtındaki yorgan bir çocuk kundağı gibi hoplata, zıplata yürüdükçe, ben onu habire sual yağmuruna tutuyordum. Bu yorgunlukla, bu uzun yolda Gökdonluyu konuşturmak hani hoşuma da gitmiyor değildi.

Dedim : «Şehirden neler götüreceksin yavuklun kıza? Incik, boncuk...»

«Belli olmaz» dedi... Sonra birden sustu. Canı sıkılmış gibiydi. Ona, az ötemizdeki kayalıklara doğru tırmanan de-

minki çiftleri işaretle : düğün mü yapacaksın?. Yoksa, sen de koluna takıp bunlar gibi...» dedim

Mustafa'nın yüzü bir defa daha kıpkırmızı geçti. Gözleri karşı kayalıklarda, kesik kesik,

«Dedi : Belli olmaz ağabey! Allah bilir...»

Adamakıllı canım sıkılmağa başlamıştı. Benim sual yağmurum karşısında Mustafa'nın «Belli olmaz!» ları da sonu gelmez bir dua gibi zincirlemesine devam edip gidiyordu ... Ne yalan söyliyeyim bu «Belli olmazlar» karşısında - ne yapacağımı iyice bilmediğimden olsa gerek - küçülüyordum. Kendi kendime «Şu köylü kopile parlak bir nutuk çekeyim de kim olduğumu öğrensın» dedim.

Dedim : Haydi yaşın belli olmaz. Dedim, haydi işin belli olmaz Gelbulasın köyünden gurbete çıkarsın, bir sabahın alaca karanlığında... Yollarda geçer civan ömrün yektir... Yektir... Şu mitil yorgan sırtında yıl on iki ay yektir... Yektir sen de bu dünyada yektir... Yektir...

Kısacık nutkumu bitirir bitirmez hemen gözlerinin içine baktım. «Evet evet öyle» der gibi başını sallamasını bekliyordum. Ama o gene, «Boşver ağbey bu dünyada kimin ne olacağı belli olmaz,» demesin mi?

Ölür müsün öldürür müsün? Benim onun için düşündüklerime bak; bir de onun bana söylediklerine bak;... Bu oğlan deli, değildi, aptal da değildi. Ama, inceden incele insanla alay etmesini pek âlâ biliyordu. Dur dedim dur, Şu çok bilmiş Gökdonlu'ya... Dişlerimi sıkarak yanına sokuldum...

«Demek, dedim sen... Sen... Gerisini getiremedim. Gözlerinin içi sulu suluydu... Ağlıyordu. Boynunu bir yana yıkarak uzun uzun gözlerimin içine baktı... Birkaç adım yürüdükten sonra oturdu çarığının iplerini bağladı. Ayağa kalkar kalkmaz,

Dedi : «Ağabey, bu şehirde işler hiç belli olmuyor? İnsanı çalıştırıp çalıştırıp arkasından bir siktir çalışıyorlar. Bak üstüme, bak başıma, bak ağzıma, yüzüme!...»

Bu bakların arkasından okkalı bir küfür savurdu...

«Ağabey dedi, ben söyleyim de sen bir hesap et. 19 yevmiyem öteki aydan var mı? 8 de bu aydan etti mi? 27

yevmiye. yarım yevmiye de ayağıma taş düştüğü günden var onu da bu yirmi yediye kat, etti mi yirmi yedi buçuk? Haydi buçuğunu siktiret. Bu yirmi yedi yevmiyeyi beşerden hesap edersek ne tutar?. Yüz otuz beş mi?. İşte gebeğ karınlı döyüsün biri bu gün... bu yüz otuz beşimi... Tövbe tövbe... İnsanı zorla günaha sokuyorlar. Şey...

Buraya gelince tıkanı. Hıçkırıklarını tutamıyordu...

«Ağabey, dedi, zahmet. Bana bir akıl ver. Mahkemeye versem bu adamı, bu parayı alır mıyım, alamaz mıyım?»

Gözlerim, gittikçe zavallılaştı. Yol arkadaşımın yüzüne takılıp kalmıştı... Onun «Belli olmaz» la neden bu kadar çok haşır neşir olduğunu ancak şimdi anlıyordum... Dünyada belli olan bir sürü işler yanında, Mustafa'nın belli olmayan işleri varmış, kimin umurunda... Çabucak cevap veremeyişim karşısında yol arkadaşım, bir tuhafı. Şaşkın şaşkın

«Bir aklım diyor köye git, Bir aklım diyor burda kal, bu döyüsü gebert. Sen ne dersin ağabey bu işe?. Burada kalsam bana göre bir iş bulunur mu?»

Onun bu sözüne de çabuk cevap veremedim. Hem cevap versem bile, bizim yektir bacaklı Mustafa'nın duyacağı kalmamıştı... Yolun kıyısındaki bir inşaattan kendisi gibi Gökdonlu birkaç amale «Ula Mustafa bu tarafa, biz buradayız...», diye durmadan el ediyorlardı ona... Hemşehrilerini seslerinden tanımıştı çoktan. Sesin geldiği tarafa teker meker seğırtti. Beni çoktan unutmıştı bile... Köyün adı Gelbulasın. Ara ki Mustafa'yı bulasın.

Oyektir yektir hemşehrilerine doğru koşarken, ben arkasından baka kalmıştım. Bir ara yüzünü benden tarafa çevirdi... Uykudan uyanır gibi, karşıdan karşıya...

«Ne diyorsun ağabey, ben bu parayı alabilir miyim alamaz mıyım?»

Bir insanı umutlandırıp aldatmaktan ne çıkardı. Ama, gene de yektir bacaklı yol arkadaşına verdiğim cevap uuuuuunca...bir

«Belli olmaz», oldu...

YAĞMUR ALTINDA

Demir Özlü

MERDİVENLERİ indim. Ardımda, ışıklı, temiz bir aydınlık bıraktığımı sanıyorum. Bahçede yan duvarı tüm sarmaşıklar kaplamış. Şimdiye kadar farketmedim. Görmedim. Gözlerim akşamın ışıklarıyla kamaşmış. Gözlerim caddelerle, parıltılı, cilâlı, parlak otomobillerle, güzel pancurlarla dolu. Güzel, kararlı bir yaşama diye düşündüm. Caddeden otomobiller geçiyordu. Asfalt üzerinde - uzaktalarmış gibi - tekerleklerinin çıkardığı sesleri duyuyorum. Uzakta, düşlerimde otomobiller geçerdi. Bütün gün gerçekte olanlar, düşlerimde de oluyor benim. Yaşamamı düşlerimden ayıramıyorum. Ayırmak aklıma geldikçe - güzel bir karışım - diyorum. Niye ayırmalı?

Eskiden sokaklarda yaşıdım diye düşünüyorum. Eskiden ömrüm sokaklarda geçerdi. Bütün Beyoğlu caddesini - alacakaranlıkta - görürdüm. Üzüntülü - karanlıkta - derinden derine ırmaklar bir geceden sonra. Pencerenin yanına otururdum. Dışarda karanlık vardı. - İçiminin böyle birdenbire yükselmesi neden benim? Kasımpaşa' ya doğru bir toz bulutu yığılır. Sonrası, sonrasında hiç bir şey yok sanki. Hiçbirşey yok. Yalnızca karanlık. Sokaklar, karanlık. Neden böyle kitap dolabına yakın hüzünlenirim. - Salt yalnızlık doldurmuş her yanı. Salt yalnızlık. Gündüz sonra. Beyoğlu caddesinin gündüzü. Bütün alca karanlığıyla bilirim bu caddeyi. Bilirim de - yine de - iyi caddedir derim. Güzel caddedir derim. Bütün karanlıklarını, pisliklerini bilirim ama. Çökmüşlüğünü, duvarların dibine çökmüşlüğünü. Solgun sonra. Gün solgundur. Aydınlık gökyüzü. Parampaşa.

Şimdi oturmuş bütün yalnızlıklarımın acısını çıkarıyorum. Eski içine caddelerden, sokaklardan bir tortu

ökmüş yalnızlığımın. Meselâ - karanlık, pis bir caddeydi - diyorum. Diyorum ki ben yalnız, terkedilmiş dolaşırdım. - Yağmurda dolaşırdım. - Terkedilmiş miydim ben? Bütün bütün bırakılmış mıyım? (Darabaların kenarında güneşli bir gün. Güneşli günün, rüzgârın, bırakılmışlığın özgülüğü içinde, çocukluk oyunları oynuyorum.) Niye bırakılmış olayım? Bütün bırakılmışlıkları ben uyduruyorum. Koyu renkli bir karanlığa bırakıyorum kendimi. Ellerime lâcivert, yapışkan karanlıklar bulaşıyor. Bütün bir şehri ışıklar içinde görüyorum. - Kendimi görüyorum. - Bütün duvarlar yıkılmış. - Yorgun. - Yağmurdan saklanıyorum. Kalabalık caddede yağmurdan saklanıyorum. Birdenbire sapsarı bir ışık dolduruyor gökyüzünü. Bir ışık bütün insanları aydınlatıyor. Sırılsıklam her yanı. İşte ıslanmışım - İşte büyük yağmurla ıslanmışım. - İşte yer yüzünün bütün yıkılmışlığı içimi doldurmuş. Ama güzel. Ellerimle tutunuyorum ona. Yeryüzünün bütün ucuz zenginlikleri benden uzak olsun istiyorum. - Öyle içime yakın bir yerde yaşıyorum. Kendimi yaşıyorum. - Yağmurun altından çıkıyorum. Aydınlık caddede akşamüstü gezintileri yapsam diye düşünüyorum. İnce altlı, siyah, parlak ayakkabılar giysem. Paçaları uzun, açık renk bir pantolon giysem. Bir gömlek giysem iyice yeni. Kareli, sarı, siyahlı beyazlı. Ellerim ceplerimde. Sonra ne yapmalı? ıslık çalmalı meselâ. Bütün insanlar tanıdık. Lebon'un pastahanesine gidiyorum, herkesler kalkıp selâm veriyor. İşlemeli bardakların yerini değiştiriyorum. Bütün pastalara ellerimi sürüyorum. Ne güzeldir aydınlıktır orası. Hep ışıklı, mavi bir sabahtır diye düşünürüm. Merdivenlerden inerim. Sarmaşıklar arasından geçerim. Bahçe kapısından çıkarım dışarı. Asfaltın üzerinde - kaldırımlarda - ıslık çalarak yürümeli, bahçelerini sulayan insanlara ellerimi sallamalıyım. Oh, ne güzel aydınlık, Güzel, güzel bir aydınlık. Kış çiçekleridir onlar. Ellerinizi sürmeyin, solar, buruşurlar. -

Eskiden tozlu bir ortamda titreşirdim ben Bir çan kulesinin çanlarını dinlerdim. - Çan kulesinin çanı başımın üstünde. - (Neden böyle üzülürsünüz? Neden titreşir durursunuz karlı - tozlu bir ortamda.) Benekbenek kar yağıyor.

Kartpostallardaki gibi; yeni yılı kutlayan. İnce bir kar yağar. Kızaklarla geçer yolcular. Karın, çan seslerinin ortasında dayım. Sağır bir beyazlık. Yanımı - yöremi bilmiyorum. Gözlerime kar yağıyor. Gözkapaklarımda eriyor. Sessizce eriyor. Uzaklar koyulaşmış. - Koyu renkli bir toz bulutu döner durur. - Talimhane'nin bahçelerine kar fırtınası mı gelecek? Yamaçlar karla mı kapanacak boydan boya? O zaman kitap dolabımın yanında oturacağım. Talimhane'nin karla kaplı yamaçlarını düşüneceğim. Kendimi, sağır bir beyazlığın ortasındaki kendimi anlatacağım. - Senin ağladığından bahsetmiyeceğim. Hayır, hiç bahsetmiyeceğim. Kim-seler bilmiyecek onu. - Bilecek gibi olsalar, hemen, karın beyazlığına bakın diyeceğim. Üzerindeki beneklere, mavi-mavi noktatalara bakın siz. Aydınlıkta düşlerini görün. Bakın, nasıl bembeyaz bir ortamdayım. Bakın hep kayak yapıyorum. Karanlıkta çın - çın öten sokaklar görüyorum. Akşamları görüyorum. Sessiz - sakın dolaşıyorum. Lebon adının yazılışını seyrediyorum. Akşamüstüyle bir. Geleceğe doğru gidiyorum artık. Sarsıntısız. Aydınlık, mavi bir denizdeymiş gibi. Öğleyn sıcak olacak. Güneş caddeye dimdik gelecek. Aydınlatacak. Caddeyle, Lebon adının yazılışıyla, kartpostallarla mutlu olacağım.

DÜŞÜNCE hürlüğü, yani düşünce gücü, öteden beri birbirinden ayrılmaz sanılan düşünceleri birbirinden ayırma yetisiyle ölçülür. Köhler'in Şempanzelerin düşünme yetileri üzerinde yaptığı deneylerinin gösterdiği gibi, düşünceleri birbirinden ayırmak, onları birleştirmekten çok daha güçtür. İnsan kafası bugünkü günde gösterdiği ayırma gücünü hiç bir zaman göstermemiştir.

Ortega Y. Gasset

BİZE YOLLANAN ESERLER

Giderayak (Şiirler): Şükran Yurdakul, İstanbul
1956, Fiyatı 1 lira.

İnsan Tükenmez (Denemeler ve eleştirmeler):
Fethi Naci, Yenilik Basımevi, İstanbul 1956,
Fiyatı 150 Kuruş.

Dr. Abdülhak Adnan - Adıvar, Yazan ve ter-
tipleyen: Halide Edib Adıvar, İstanbul, A.
Halit Kitabevi 1956, Fiyatı 300 Kuruş.

Haberleşme adresimiz:
Posta Kutus 1034
Galata - İstanbul

T. C.
Z İ R A A T
BANKASI

*T a s a r r u f hesapları
1956 yılı ikramiye plânı
tutarı şimdilik*

1 . 7 5 0 . 0 0 0

L i r a d ır .

TÜSTAV

Bu plânda Gayrimenkul-
ler, dolgun para ikrami-
yeleri, eşya, traktörler,
ziraat âletleri vardır.

Fiatı 50 krs

YENİ UFUKLAR aylık dergi. Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: Hadiye Tolun. Teknik işleri idare eden: Saim Özkul. İdare yeri: Veli Alemdar Han, Kat 2, No. 29/1 Galata - İstanbul; mektup ve havale adresi: P. K. 1034, Galata - İstanbul. Abonesi: Altı aylık 3, bir yıllık 6 lira. Dış memleketlere abone iki mislidir. KUTULMUŞ matbaası, İstanbul.